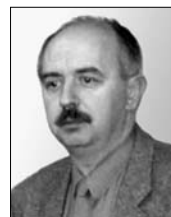

Hogyan őrizhetjük meg a digitális térképeket az utókornak, avagy az információs társadalomtól a digitális kőkorszakig

Dr. Plihál Katalin¹ – Dr. Zentai László²

¹ Országos Széchényi Könyvtár,

² ELTE Térképtudományi és Geoformatikai Tanszék

Bár a digitális térképészet Magyarországon csak nyolcvanas évek második felében indult lassú fejlődésnek, de a kilencvenes években ez a folyamat felgyorsult s azóta folyamatosan keletkeznek a digitális állományok az állami alaptérképektől kezdve a digitális atlaszokig. A XX. század végének technológiai újításai nyomán új „kőkorszak” képe sejlik fel a kartográfiai dokumentumok megőrzéséért felelős intézmények, illetve a térképek iránt érdeklődő kutatók előtt.

Képzletben repülünk az időben úgy 50 évet előre, amikor is egy diplomamunka tárgya az lesz, hogy „tekintse át a magyarországi kartográfiai történetét 2010 és 2060 között”. A feladat elvégzéséhez a hallgató a témavezetőjétől azt a tanácsot fogja kapni, hogy keresse meg az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) integrált katalógusában fellelhető analóg és digitális kartográfiai dokumentumokat, majd az így kapott adatok alapján azokat megtekintve megalapozott diplomamunkát fog tudni készíteni. A tanácsot megfogadva képzletbeli diákunk nekilát, a feladatnak, s az összegyűjtött anyag alapján megállapítja, hogy bár az egyetemen digitális kartográfiról sokat tanult, maga is készített ilyen térképeket, ám ilyen kiadványok Magyarországon az elmúlt 50 évben alig készültek. Megpróbálja az ellenmondást feloldani, de végül meg kell állapítania, hogy a magyar szellemi örökség letéteményesének számító Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában elvéve fordulnak elő ilyen dokumentumok, amelynek oka akár az is lehet, hogy valami különleges idegenkedés miatt az akkor ott dolgozó könyvtárosok bizonytalanságot vizsgáltak a csak számítógéppel megjeleníthető kartográfiai művektől.

A fenti képzletbeli egyetemistáknak egy másik forrást is a feladatot kapja majd, hogy tíz éves idősikokban mutassa be egy általa választott régió úthálózatának változását az 1:10 000 méret-

arányú állami alaptérképek segítségével. Tanára azt javasolja, hogy keresse fel azt az intézményt, ahol ilyen adatbázisban tárolják a térképszerkesztéshez szükséges adatokat. Képzletbeli diákunk tanára tanácsát ismét megfogadja, felkeresi azt az intézményt, amit számára javasoltak, ahol viszont biztosítják őt arról, hogy 2060-as adatok a rendelkezésére állnak, de mivel az archiválás nem igazán az ő feladatuk, ezért a változásokról ők nem tudnak adatokat szolgáltatni.

Vajon mi lehet annak az oka, hogy képzletbeli diákjaink ily nehéz helyzetbe kerülnek? Az ok igazán prózai, 2009-ben (és a korábbi években is) csak elvéve kerülnek be digitális formátumú kartográfiai dokumentumok az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárába, míg az úgynevezett távoli elérésű adatbázisokhoz való olvasói szintű hozzáférésünk, s ezen adatbázisoknak legalább évenkénti folyamatos és rendszeres archiválása pedig egyszerűen az „álom” kategóriájába tartozik. A térképeket készítőknak a legtöbb esetben pedig csak az a fontos, hogy az adott állomány naprakész változata álljon a rendelkezésre, azaz nem foglalkoznak, hogy egy adott időpontról „lenyomatot” készítsenek, lementsék egy konkrét időpontban a teljes adatállományt. A legtöbb esetben valóban csak a legfrissebb állomány értékes, piacképes, de hosszabb távon természetesen a korábbi változatok is keresetté válhatnak. Sajnos a régebbi állományok megőrzése, folyamatos lementése még a háttértárak árának folyamatos csökkenése mellett is elsősorban anyagi kérdés, amire nemcsak a magáncégek, de az állami térképészet intézményei sem tudnak költeni. Természetesen a digitális kartográfiai állományok archiválása ennél jóval bonyolultabb kérdés, hiszen a legtöbb esetben önmagában a kartográfiai állományok rendszeres időközönkénti lementése nem elegendő, hiszen az állományok beolvasásához biztosítani kell az akkori szoftver és hardver kör-

nyezetet is, ami az informatika rohamos fejlődése mellett nagyon nehéz, szinte reménytelen feladat.

Pedig e kartográfiai dokumentumok is előbb-utóbb „történelmivé válnak”. Ezen kartográfiai állományok és alkalmazások hiánya miatt ismereteink a későbbiekben legalább annyira hiányosak lesznek, mint amennyire keveset tudunk például az 500 évvel ezelőtt készített térképek keletkezési körülményeiről.

Ma még lehetőségünk van, lenne arra, hogy utódaink számára ne hiányos ismereteket hagyjunk hátra. Minden résztvevő felelőssége nagy, idővel csak korlátozottan korrigálható mulasztásunk, a megoldás kulcsa az alábbi feltételek elfogadásán és megtartásán múlik. A nálunk gazdagabb és technikailag fejlett országok már foglalkoznak a problémával, keresik az optimális megoldást. A Nemzetközi Térképészeti Társulás 2006-ban hozta létre a szakterülettel foglalkozó munkacsoportját, amely egy évvel később már állandó bizottsági rangot kapott (Commission on Digital Technologies in Cartographic Heritage). 2006-ban rendezték meg Szalonikiben a szakterülettel foglalkozó konferenciát, amelyet azóta is évente megrendeznek, és megindult e-Perimétron címmel egy (stílusosan) on-line folyóirat. S bár mind a bizottság, mind a folyóirat elsősorban a régi térképek digitális formába történő transzformálásával foglalkozik, de már ez alatt a néhány év alatt is kiderült, hogy a kutatásokat ki lehet és kell terjeszteni napjaink térképeire, beleértve a digitális kartográfiai állományokat is.

Természetesen a digitális állományok megőrzésével kapcsolatban már régóta folynak kutatások. Talán csak a digitális korszak egyik sokak által hangoztatott érve, hogy a digitális formában tárolt információ egy része mindig eltűnik. Aki régóta használ számítógépet már szintén szembe-sülhetett azzal, hogy már veszített el digitálisan tárolt anyagot akár hardverhiba, akár emberi figyelmetlenség következtében.

A nemzeti könyvtár feladata, felelőssége

A legfontosabb nemzeti könyvtári alapfeladatok egyike a nemzeti kulturális örökségnek a kulturális javak körébe tartozó írásos és egyes képi, illetve hangrögzített emlékeinek gyűjtése és megőrzése. E célt szolgálja a sajtótermékek kötelepéldányainak archiválása, ami az alapja a dokumentumok nemzeti bibliográfiai és statisztikai számbavételének, valamint a nyilvános könyvtári rendszerben való hozzáférhetővé tételének.

A sajtótermékek kötelepéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról szóló 60/1998. (III. 27.) Korm. rendelet intézkedik a Magyarországon előállított, valamint a külföldön előállított és belföldön kiadott, illetve bizonyos dokumentumtípusok esetében a külföldön előállított és belföldön forgalomba hozott sajtótermékek kötelepéldányainak szolgáltatásáról.

A rendelet értelmében sajtóterméknek minősülnek a következő dokumentumtípusok: „az időszaki lap egyes lapszámjai, a rádió- és televízió-műsor, a könyv, a röplap és az egyéb szöveges kiadvány – ide nem értve a bankjegyet és az értékpapírt –, a zeneművet, a grafikát, rajtot vagy fotót tartalmazó kiadvány, a *térkép*, a nyilvános közlésre szánt műsoros filmszalag, videokazetta, videolemez, hangszalag és hanglemez, továbbá bármely más tájékoztatást vagy műsort tartalmazó, nyilvános közlésre szánt technikai eszköz, ideértve a *sajtótermékek elektronikus változatát* is”. A jelenleg is érvényes kormányrendelet előírásai sommásan az elektronikus dokumentumok kötelepéldányainak beszolgáltatására is vonatkoznak.

A rendelet az elektronikus dokumentum fogalmát a következőképpen határozza meg [19.§ b) pont]: „*elektronikus dokumentum*: a csak számítógéppel olvasható (mágneslemezen, CD-ROM-on vagy egyéb digitális formában megjelenő) dokumentum, beleértve azt a szoftvert is, amely az elektronikus dokumentum része, illetve annak használatához szükséges”.

Ezt a definíciót a beszolgáltatásra kötelezett nyomdák, sokszorosító szervek, gyártók, kiadók és forgalmazók többnyire csak a fizikai hordozón közreadott elektronikus dokumentumokra vonatkoztatják, értelmezik, és ezt sugallja a kormányrendelet melléklete is, amely a három példányban beszolgáltatandó kiadványtípusok között csak a CD-ROM-okat, a kompaktlemezeket (CD-ket), a mágneslemezeket, a multimédiát, illetve a sajtótermékek elektronikus kiadási változatait sorolja fel. A rendelet végrehajtása a fizikai hordozón megjelent elektronikus dokumentumokkal kapcsolatosan *többé-kevésbé* kielégítően működik. A rendelet hatályba lépése óta azonban nagyon megváltozott az elektronikus dokumentumok közreadási gyakorlata. Az interneten rengeteg olyan dokumentumot helyeznek el és tesznek hozzáférhetővé ingyenesen vagy térítésért a használók tágabb vagy szűkebb körének, amely szintén a kulturális örökség részét képező kartográfiai dokumentumok közé tartoznak. Az ilyen

távoli elérésű (on-line) elektronikus dokumentumokra vonatkozólag a kötelezpéldány-szolgáltatási kötelezettség a meglévő jogszabály alapján már korántsem egyértelmű az előállítók számára. Még az olyan kiadókra is jellemző ez, amelyek a nyomtatott és fizikai hordozón megjelentetett (off-line) elektronikus dokumentumaikat hiánytalanul beszolgáltatják. Ezért szükséges lenne a felhívott kormányrendelet kiegészítése, egyértelművé tétele oly módon, hogy írja elő, mely on-line és off-line elektronikus dokumentumra vonatkozik a beszolgáltatási kötelezettség és milyen kiegészítő követelményekkel.

Az UNESCO Közgyűlésének 32. ülészakán, 2003. október 17-én elfogadták a *Charter on the preservation of the digital heritage* c. kartát, amely a digitális örökség megőrzésének megvalósítását a kormányok, a szerzők (létrehozók), a kiadók, a releváns iparágak képviselői és az örökségvédelmi intézmények közös feladatává teszi. Kimondja, hogy a tagállamoknak digitális kulturális örökségük védelmében megfelelő jogi és szervezeti kereteket kell teremteniük. A megőrzési politika kulcseleme a digitális kulturális örökség körébe tartozó anyagok elhelyezése kötelezpéldány-szolgáltatás vagy önkéntes letébe adás útján a könyvtárakban, levéltárakban, múzeumokban vagy egyéb repozitóriumban. Szerintünk a kibocsátandó rendelkezésnek részletesen és egyértelműen szabályoznia kell, hogy kiknek, mit, hová, hogyan és mikor kell szolgáltatniuk. A továbbiakban – az előzőkben már említett körülmények miatt – elsősorban az on-line, illetve a digitalizálás útján keletkezett, on-line vagy off-line formában elkészített elektronikus dokumentumok kötelezpéldány-szolgáltatására teszünk javaslatot.

A *kiknek?* kérdését a hagyományos dokumentumokhoz hasonlóan lehet meghatározni: a beszolgáltatás a Magyarországon működő előállítók, kiadók, valamint forgalmazók kötelezettsége.

A *mit?* kérdése nagyon körültekintő megfogalmazást igényel, hiszen meg kell határozni, mi tekinthető „elektronikus sajtóterméknek”, hol az a vékony határ, amely elválasztja az internet nyilvánossága útján terjesztett publikációt (mellesleg ezek megőrzése is kívánatos vagy legalábbis megfontolandó lenne valamilyen formában) az elektronikus „kézirattól”, a maradó értékű dokumentumokat az efemer jellegű anyagoktól.

Az OSZK a 2007. évben átdolgozott gyűjtőköri szabályzatában külön pontban határozta meg az on-line elektronikus dokumentumok gyűjtésére

vonatkozó szabályokat. Ezek szerint a nemzeti könyvtár gyűjti a következő hungarikumokat:

- az interneten terjesztett statikus, illetve dinamikus dokumentumokat (ez utóbbiakat a mindenkori technikai lehetőségek függvényében) – ebbe a körbe tartoznak az e-könyvek (tudományos kiadványok, felsőoktatási tankönyvek, szépirodalom), időszaki kiadványok, kartográfiai dokumentumok, kották, hangdokumentumok, képek, multimedia anyagok, akár eleve elektronikus dokumentumként születtek (born digital), akár korábban megjelent dokumentumok új, on-line kiadásai –, akár az interneten, akár intraneten tették őket elérhetővé;
- hazai költségvetési forrásból létrehozott vagy támogatott, a határokon túl keletkezett hungarika on-line dokumentumokat;
- korábban megjelent, állami támogatással digitalizált, on-line dokumentumként hozzáférhetővé tett dokumentumokat;
- az OSZK saját digitalizálási tevékenysége keretében létrejött dokumentumokat.

A gyűjtés válogatott az on-line dokumentumok mennyisége, tárhelyigénye, műfaj- illetve színvonalbeli változatossága miatt.

Külön hangsúlyt kell helyezni a csak on-line hozzáférhetővé tett, eleve digitális formában kiadott dokumentumokra, mert – azok más megjelenési formájuk nem lévén – a „*legtűnékenyebb*” dokumentumok körébe tartoznak, csak digitális archívumban való elhelyezésük biztosíthatja hosszú távú fennmaradásukat.

A dokumentumokhoz, információkhoz való jobb, szélesebb körű hozzáférés biztosítása érdekében szükség van arra is, hogy a könyvtárak és más intézmények, vállalkozások által digitalizált dokumentumok is megőrződjenek az archívumban, illetve folyamatos elérhetőségük biztosított legyen.

Ennek figyelembevételével javasoljuk, hogy a kötelezpéldány-szolgáltatási kötelezettség terjedjen ki

- minden, nem efemer jellegű, nyilvánosságra hozott elektronikus dokumentumra, különös tekintettel a csak on-line hozzáférhető, digitális formában kiadottakra (born digital);
- minden, korábban nyomtatott formában megjelent dokumentum magyar állami támogatással digitalizált változatára;
- minden, korábban analóg formában közreadott hangfelvétel magyar állami támoga-

tással digitalizált változatára (hanglemezek, magnófelvételek digitalizálása).

A jogszabály keretében javasoljuk bevezetni az „önkéntes kötelességteljesítési szolgáltatás” fogalmát: ez felhatalmazná a jogszabályban kijelölendő kötelességteljesítési-archívumot – javaslatunk szerint az OSZK-t – arra, hogy a szerzőkkel, kiadókkal, előállítókkal, forgalmazókkal szerződéseket, felhasználási megállapodásokat kössön

- nem állami támogatással digitalizált dokumentumoknak, illetve
- a nyomtatott formában közreadott dokumentumok digitálisan elkészült „kéziratainak” az archívumban való elhelyezéséről, örökletétként.

A webarchiválás hazai alkalmazására 2006-ban kísérleti program indult a Magyar Elektronikus Könyvtár koordinálásában. Megfelelő tárhely kialakításával a webaratás – mint az internetes dokumentumok begyűjtésének egyik formája – szintén a nemzeti könyvtár feladata lehet a kötelességteljesítési-jogszabályban szabályozott módon.

A *hová?* kérdésre adott válaszunk egyértelmű: mivel a kötelességteljesítési-archiválás nemzeti könyvtári feladat, az on-line elektronikus dokumentumokat is célszerű az Országos Széchényi Könyvtár gondjaira bízni, illetve felelősségi körébe utalni (a fent már vázolt, illetve szükség esetén az OSZK által szerződéseket rögzített feladat-megosztással).

Az OSZK-ba beérkező elektronikus dokumentumok kezelésére nemzetközi szabványok figyelembevételével dolgozták ki a „digitális könyvtár” modelljét, amely megoldást kínál az elektronikus dokumentumok begyűjtésére, feldolgozására, archiválására és szolgáltatására a nemzeti könyvtár keretein belül. Az *Országos Széchényi Könyvtár – Digitális Könyvtár* (OSZKDK; <http://oszkdk.oszk.hu>) néven létrehozott repozitóriumban 2008 végéig mintegy 700 digitális objektumot helyeztünk el, különböző archiválási és szolgáltatási formátumokban.

Az OSZKDK biztosítani tudja, hogy a szerzői jogi előírások, illetve a beszállítók kívánságai szerint az ott elhelyezett dokumentumok csak az OSZK-ban, illetve a könyvtárakban kialakított, ún. OSZK-pontokon legyenek elérhetők. E korlátozást a mű szerzője (felhatalmazás esetén a kiadója) az OSZK-val való megállapodás keretében feloldhatja, ami után a beszállított dokumentumok nyilvánosan, bárki számára hozzáférhetőek lehetnek az OSZK digitális könyvtárából.

Mivel a szerzői jogi törvény értelmében a szerző kizárólagos joga művének bármilyen felhasználása (többszörözés, terjesztés, a nyilvánossághoz közvetítés stb.), illetve a felhasználás engedélyezése – s az archiválás, azaz a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön többszörözésnek minősül –, a szerzői jogi védelem alá eső elektronikus dokumentum kötelességteljesítési-archiválására is a mű szerzőjével kellene felhasználói szerződést kötni. Ez nagyon nagy kötöttséget jelent, és szinte megoldhatatlan probléma elé állítja a digitális kötelességteljesítési-archiválására kijelölt intézményt. Ezért javasoljuk, hogy a digitális dokumentumok kötelességteljesítési-szolgáltatásáról szóló jogszabály adjon felhatalmazást az OSZK-nak a digitális dokumentumok archiválására és korlátlan idejű megőrzésére (ahhoz hasonlóan, ahogy a NAVA számára a vonatkozó jogszabály ezt lehetővé teszi az audiovizuális műsorszámok esetében), valamint az OSZK-pontokon való szolgáltatására a szerzői jogi törvény 38. § (5) bekezdése alapján. Ennek a jogosítványnak természetesen összhangban kell lennie a szerzői jogi törvénnyel, s meg kell oldani, hogy mind a jogtulajdonosok, mind a jövő nemzedék számára megnyugtató megoldás szülessen.

Az OSZKDK úgy van kialakítva, hogy a bekerült dokumentum automatikusan a kurrens nemzeti bibliográfiát szerkesztő feldolgozó részleg tudomására jut, és ezáltal leírása bekerül az OSZK online katalógusába, illetve a *Magyar Nemzeti Bibliográfia – WWW* megfelelő füzeteibe.

A *hogyan?* kérdése három szempontból kíván szabályozást:

- a) a dokumentumnak a kötelességteljesítési-archívumba való bekerülése,
- b) az elektronikus dokumentumok formátuma, illetve
- c) az elektronikus dokumentumok azonosító adatai (metaadatok) szempontjából.

Az egyes pontok részletes kifejtése az alábbi:

- a) Az on-line dokumentum kötelességteljesítési-archívumára az OSZK számára ingyenesen kellene szolgáltatni. A szerzői jogi előírások értelmében a szerző rendelkezhet arról, hogy műve – akár térítésért, akár anélkül tette közzé – milyen feltételekkel legyen használható az OSZK-ban, illetve a könyvtárak zárt hálózatában, és a megszabott korlátozások meddig legyenek hatályban.

A szolgáltatást alapvetően úgy javasoljuk szabályozni, hogy – lehetőleg a szerzői jogi

kérdések tisztázásával, a közlési jogok biztosításával – az előállító kötelezettsége legyen gondoskodni a dokumentumnak az OSZK-ba való eljuttatásáról (feltöltés az OSZKDK-ba, vagy ha ez akadályba ütközik, beszolgáltatás valamely fizikai hordozón). Arra is adjon azonban lehetőséget a jogszabály, hogy az OSZK legyen jogosult begyűjteni az interneten nyilvánosságra hozott dokumentumot akkor, ha a kiadója/előállítója elmulasztotta a kötelezpéldány beszolgáltatását.

- b) Az OSZKDK-ban a dokumentumokat többféle formátumban tároljuk (doc, rtf, html, lit, pdf, txt, zip, tif, jpg stb.), attól függően, hogy előállítója milyen formátumban szolgáltatotta be.
- c) Alapvető követelménynek kell lennie, hogy az előállítók, kiadók az on-line dokumentumokat azonosító adataikkal együtt szolgáltatassák be az archívumba. (A metaadatok a távoli hozzáférést elektronikus dokumentumokban – pl. azok fejlécében – megadott, az elektronikus dokumentumra jellemző, azonosításra, keresésre és hozzáférésre szolgáló szabványos, leíró és technikai adatokból álló adatok összessége.) A „metaadatok” céljára a (könyvtárosok számára közismert) Dublin Core előírásain alapuló metaadat-sémát célszerű alkalmazni.

A *mikor?* kérdés kapcsán – tapasztalataink szerint – a hagyományos dokumentumok beszolgáltatására vonatkozóan is módosításra szorulna a korábban megnevezett kormányrendelet, amely jelenleg úgy rendelkezik, hogy a kötelezpéldányokat legkésőbb az előállítási hónapját követő hónap 15. napjáig kell szolgáltatni. Ez akár másfél hónapos késést is jelenthet a kiadvány megjelenéséhez, illetve terjesztői forgalomba kerüléséhez képest, ami gátja annak, hogy a frissen megjelent dokumentumról a megjelenést követően egy-két hét alatt elkészülhessen a nemzeti bibliográfia számára a leírás.

A teljes magyar webterületről archiválás céljából készített pillanatfelvételeket legalább fél-évenként el kellene készítenie a digitális archívumnak. Ehhez célszerű lenne azt is előírni (vagy az OSZK-val való megállapodást lehetővé tenni), hogy a Magyarországon bejegyzett doménnevek regisztrációjáért felelős intézmények rendszeresen legyenek kötelesek az OSZK számára elküldeni a magyar doménnevek listáját. Természetesen még ezzel a módszerrel is kimaradna a magyar web egy jó része (blogok, ingyenes tárhelyszolgalta-

tók), de a felvázolt feladat is elég ambíciózus és komplex, bár a legfontosabb eleme – a jogszabályi háttér mellett – a megfelelő háttértér kapacitás megteremtése és biztonságos működtetése.

A fentiekre tekintettel a nemzeti könyvtár számára elfogadható lenne olyan megoldás is, amelyben akár letétbe helyezve kerülnének a gyűjteménybe a digitális kartográfiai dokumentumok, amelyben a beadó akár azt is kiköthetné, hogy olvasói használatba mely évtől forgalmazható anyaga, vagy másolatszolgáltatás csak az adatgazda hozzájárulásával történhet. Az OSZK számára minden olyan megoldás elfogadható, amellyel elkerülhető a „digitális kőkorszak”, s hogy az utánunk jövő nemzedék pontos képet alkothasson magának azokról a művekről, amelyek napjainkban készültek. Úgy véljük, azt reméljük, hogy a digitális kartográfiai dokumentumok alkotóinak, felhasználóinak és e műveket az „idők végzetéig” megőrző gyűjteménynek a felelőssége közös, de különböző. Mi csak kérhetjük, hogy e művek megőrzésre bekerüljenek, az alkotók felelőssége, hogy így legyen.

Példák

1. Google

A Google 2004 decemberében jelentette be több ismert amerikai egyetemmel és könyvtárral egyetértésben, hogy útjára indít egy projektet, amelynek célja, hogy az off-line információkat (papír formában létező könyvek, folyóiratok) digitális formában is hozzáférhetővé tegyék. Aztán a 2005-ös Frankfurti Könyvvásáron azzal okoztak meglepetést – elsősorban a kiadók számára –, hogy bejelentették, hogy be akarják szkennelni az általuk kiadott könyveket és ezeket elérhetővé tennék a weben, mindezt úgy, hogy a kiadók ezért semmiféle térítést nem kapnának. A kiadók érthetően nem lelkesedtek az ötletért, de a Google pontosítása után már inkább megfontolták a reakciójukat: a Google – lévén alapvetően webes kereséssel foglalkozó cég – csak azt teszi lehetővé, hogy keressünk a könyvben, folyóiratban, de pl. a több oldal kinyomtatása, lementése már nem lenne lehetséges. A szerzői jogi problémák azonban ezzel sem oldódnak meg, s több ország komoly pereket helyezett kilátásba, hogy az ő nyelvükön kiadott műveket is beszkenneli a Google. A kiadók egy része viszont előnyösnek érzi a konstrukciót, hiszen például egy régi könyvet vagy folyóiratot már senki sem fog újra

nyomdai úton sokszorosítani, de ha a felhasználó megrendeli, akkor kinyomtatják az ő számára a beszkenelt változatot, s természetesen az árból mind az eredeti kiadó, mind a Google részesedne. Akár azt is mondhatjuk, hogy mindenki jól járna, de az egyes országok eltérő szerzői jogi törvényei komplikáltabbá teszik a helyzetet.

Természetesen a Google számára ez nem pusztán egy küldetés, hanem üzlet is, még ha a keresések eredményei a felhasználók számára ingyenesen férhetők hozzá, de a Google a találatokat mutató oldalon hirdetéseket is közzé tenne, amiből már bevételre tud szert tenni, s így hosszú távon akár rentábilis is lehet a befektetése.

A Google újság- és könyv digitalizálási terveit már bejelentésekor meghökkenve fogadta a világ, ugyanis javarészt az angolszász sajtó és irodalom feldolgozását tervezték. Erre 2005 áprilisában megszületett az Európai Unió válasza is, a német–francia miniszteri tanács elhatározta a Quaero projekt beindítását, egy saját adatbázis létrehozását, amelyet saját nemzeti kulturális tartalmaikkal töltenének meg. Az EU esetében nem a Google-lel való rivalizálás a lényeges, az EU a felhasználók érdekeit szem előtt tartva szeretne együttműködni az illető kormányokkal. Sajnos a projekt honlapja egyelőre nem ígéri a tervek közeli megvalósulását.

Nagy-Britannia saját projektet indított, létrehozva Digital Preservation Coalition néven egy non profit szervezetet, amely a digitális formában létrejövő dokumentumok archiválását tűzte ki célul.

2. *Open Library, Internet Wayback Machine*

A California State Library által indított és üzemeltetett (de mások által is támogatott) szolgáltatás összefoglaló néven Open Library néven fut. Ennek egyik eleme könyvek digitalizálása és wiki jellegű környezetben való metaadatok (tartalomjegyzék, kiadó, szerző, borító, illusztrációk) létrehozása. Az egy mondatos szlogen szerint minden valaha kiadott könyvet szeretnének hozzáférhetővé, olvashatóvá tenni. A cikk írásának pillanatában majdnem 24 millió könyv található az adatbázisban, ebből kevéssel egymilliónál több könyv esetében teljes szöveges keresés lehetséges. A keresés a Google hasonló szolgáltatásainak a találatait listázza, így a felhasználók – akiket általában nem az érdekli, hogy ki szolgáltatja az információt – hozzájuthatnak a keresett digitális anyaghoz.

Az egyik legnehezebb feladat a honlapok tartalmának archiválása. A honlapok nagy része folyamatosan változó, bővülő tartalmat szolgáltat. A web korszak elején, kb. 1991 és 2000 között a honlapok zöme statikus tartalmat szolgáltatott, amely – technikai szempontból legalábbis – viszonylag egyszerűen archiválható lett volna. Természetesen az archiváláshoz szükséges háttértár kapacitást, illetve a szakértelmet valakinek biztosítania kell.

A web üzletté válásával egyre nagyobb volt az igény a bonyolultabb webes tartalmak publikálására, melyre különféle lehetőségek születtek, de közös volt bennük az ún. dinamikus struktúra, ahol a felhasználó elküldi kérését a szervernek és az a háttérben lévő adatbázis felhasználásával küldi válaszát. A térképszerverek esetében ez igen gyakori megoldás. A dinamikus tartalmak archiválása szinte lehetetlen feladat (gondoljunk csak a GoogleMaps szolgáltatásaira, vagy más térinformatikai háttérű térképszolgáltatásokra).

Az Internet Wayback Machine meglepően korán, már 1996-ban megindult, s 2007-re már kétmilliárd honlap archiválásánál tartottak. Általában félévente egyszer archiválják le a honlapokat, így általában évi két állapot kérdezhető le. Napjainkban egyre több hasonló – sokszor állami szintű – gyűjtemény indul el, amely általában egy adott ország, vagy nyelv honlapjaira koncentrál.

Sajnos a térképszerverek tartalmának archiválása technikailag nagyon nehezen oldható meg. Meg kellene találni a megoldást ezekre a problémákra, vagy legalább az információt szolgáltatóknak kéne ezzel a kérdéssel foglalkozni és megoldani az időnkénti archiválást, hogy a jövő hálgtatói ne kerüljenek a cikk elején leírt helyzetbe.

IRODALOM

- Jobst, Marcus*: Hybrid considerations on the sustainability of cartographic heritage ePerimtron, Vol.1, No. 2, Spring 2006, 127–137.
- Jobst, Marcus-Gartner, Georg-Döllner, Jürgen*: Neo-Cartographic Technologies: A Starting Dilemma for the History of Modern Maps In: Proceedings of the First ICA Symposium for Central and Eastern Europe 2009, 16–17 February 2009, Vienna University of Technology, Austria
- László Zentai*: Preservation of modern cartographic production e-Perimtron (ISSN 1790-3769), 2006/4 (Autumn), 308–313.

How can we preserve digital maps for the next generation?

Plihál, K. – Zentai, L.

Summary

Although the digital cartography started to develop only in the second half of the 80's, but in the 90's this process rapidly superseded the traditional map production. Since that time all maps are made using digital techniques.

Even we have a Government Decree on provision and utilization of legal deposit publications very few digital maps are provided to the National Széchényi Library. So the responsibilities of the

national archives are well-defined and these institutions are ready to do their duty, but if they don't get digital maps there is nothing to preserve.

The map producers continuously updating their map files, but they don't make too much effort on the continuous archiving. Another danger is that to archive the files themselves are generally not enough, we should archive the whole software environment to be sure that the map files can be open. Software may disappear, it can happen that special map file formats no longer supported by any software so the archived map files became unusable.

It is the cartographers' duty to find safe solutions to preserve Hungarian digital maps.

T Á J É K O Z T A T Ó

Az Erdélyi Magyar Műszaki Társaság (EMT) Földmérő szakosztálya

2010. május 13–16. között, Nagybányán

rendezi a XI. Földmérő találkozót.

A XI. Földmérő találkozó

A FÖLDMÉRÉS JELENE ÉS JÖVŐJE

témakört öleli fel.

Tárgyalandó kérdéskörök:

- A földmérés jelene és jövője: világ és európai helyzetkép
- A nemzetközi helyzetkép erdélyi vetületei
- A jelen és jövő kihívásaihoz való alkalmazkodás szükségessége és lehetőségei az erdélyi magyar földmérők számára

A találkozó célja

Kapcsolatteremtés a bel- és külföldi szakemberek és intézmények között, az erdélyi szakemberek ismereteinek, tájékozottságának bővítése a jelen és jövőbeli szakmai megoldásokba való gyors és hatékony bekapcsolódása, a változó szakmai követelmények nyomon követése.

A találkozó programja:

- május 13., csütörtök: regisztráció, elszállásolás;
- május 14., péntek: megnyitó, előadások, cég és poszterbemutató; egész napos szakmai kirándulás [*Nagybánya* (Baia Mare) – *Koltó* (Coltău), Petőfi emlékház – *Dióshalom* (Șurdești) fatemplom – *Máramarossziget* (Sighetu Marmarășiei), ebéd – *Szaplonca* (Săpînța), vidám temető – *Aknasugatag/Barcánfalva* (Ocna Șugatag/Bîrsana) – *Nagybánya* (Baia Mare)].

A XI. Földmérő találkozóval kapcsolatos bővebb információk, jelentkezési lapok, valamint előadás/poszter/cégbemutató bejelentő lapok a konferencia honlapján, a www.geodezia.emt.ro honlapon található.

Jelentkezési határidő: 2010. március 31.